

HOLLAND FESTIVAL 76

Opening Holland Festival 1976
New York Philharmonic

New York Philharmonic

Pierre Boulez, Music Director
assistant tour conductor: David Stahl

Violins

Frank Gullino
Concertmaster
Kenneth Gordon
Assistant Concertmaster
Enrico Di Cecco
Bjoern Andreasson
Alfio Micci
Sanford Allen
Gabriel Banat
Nathan Goldstein
Newton Mansfield
William Nowinski
Theodor Podnos
Carlo Renzulli
Leon Rudin
Gino Sambuco
Allan Schiller
Richard Simon
Max Weiner

Marc Ginsberg, *Principal*
Oscar Weizner *
Jacques Margolies
Eugene Bergen
William Barbini
Matitihu Braun
Luigi Carlini
Marilyn Dubow
Martin Eshelman
Barry Finclair
Michael Gilbert
Hanna Lachert
Oscar Ravina
Bernard Robbins
Mark Shmuckler
Donald Whyte

Violas

Sol Greitzer, *Principal*
Leonard Davis *
David Kates
Ralph Mendelson
Eugene Becker
William Carboni
Barry Lehr
Larry Newland
Henry Nigrine
Selig Posner
Raymond Sabinsky
Robert Weinrebe

Cellos

Lorne Munroe, *Principal*
Nathan Stutch *
Bernardo Altmann
Gerald K. Appleman
Evangeline Benedetti
Lorin Bernsohn
Paul Clement
Jerry Grossman
Avram A. Lavin
Thomas Liberti
Asher Richman
Toby Saks

Basses

John Schaeffer, *Principal*
Jon Deak *
Walter Botti
James V. Candido
William Blossom
Lew Norton
Orin O' Brien
Michele Saxon

Flutes

Julius Baker, *Principal*
Renee Siebert
Paige Brook *

Piccolo

F. Wilham Heim

Oboes

Harold Gomberg, *Principal*
Jerome Roth
Albert Goltzer *

English Horn

Thomas Stacy

Clarinets

Stanley Drucker, *Principal*
Michael Burgio
Peter Simenauer *

E-flat Clarinet

Peter Simenauer

Bass Clarinet

Stephen Freeman

Bassoons

Manuel Zegler, *Principal*
Leonard Hindell
Harold Goltzer *

Contrabassoon

Bert Bial

Horns

John Cerninaro, *Principal*
Martin Smith *
L. William Kuyper
John Carabella
Ranier De Intinis
Aubrey Facenda

Trumpets

John Ware, *Co-Principal*
Gerard Schwarz, *Co-Principal*
Carmine Fornaretto
James Smith

Trombones

Edward Herman, Jr., *Principal*
Gilbert Cohen
Donald Harwood
Edward Erwin *

Tuba

Joseph Novotny, *Principal*

Timpani

Roland Kohloff, *Principal*
Morris Lang *

Percussion

Walter Rosenberger, *Principal*
Elden Bailey
Morris Lang

Harp

Myor Rosen, *Principal*

Piano, Celeste, Harpsichord

Paul Jacobs

Orchestra Personnel Manager

James Chambers

Assistant Personnel Manager

John Schaeffer

Librarians

Louis Robbins, *Principal*
Robert De Celle *

Stage Representative

Francis Nelson

* Associate or Assistant Principal

Opening Holland Festival 1976
Den Haag – Houtrusthallen – dinsdag 1 juni – 20.30 uur

Programma

New York Philharmonic

Onder leiding en met solistische
medewerking van

Leonard Bernstein, piano

William Schuman
1910– American Festival Overture

Charles Ives
1874–1954 The Unanswered Question

George Gershwin
1898–1937 Rhapsody in Blue
Leonard Bernstein, piano

Pauze

Aaron Copland
1900– Symfonie Nr. 3
I Molto moderato
II Allegro molto
III Andantino quasi allegretto
IV Molto deliberato (Fanfare)– –
Allegro risoluto

Grammofoonplaten van het New York Philharmonic exclusief uitgebracht door C.B.S.

Dit concert is tot stand gekomen met medewerking van de Gemeente Den Haag, het Nederlands Impresariaat en de Algemene Bank Nederland.

Leonard Bernstein bespeelt een Bechstein instrument.

De organisatoren zijn dank verschuldigd aan de Bechstein-fabriek en de firma J. W. Matla B.V. te Den Haag, die het instrument voor dit concert beschikbaar stelden.

New York Philharmonic

Het New York Philharmonic werd opgericht in 1842. Het is daarmee niet alleen het oudste symfonisch orkest van de Verenigde Staten, maar ook stellig een van de oudste in de wereld.

Op dit moment voert Pierre Boulez de artistieke directie. Hij volgde Leonard Bernstein op. Bernstein was dirigent bij het orkest van 1958–1969 en dirigeerde het orkest in meer dan duizend concerten.

Niet alleen heeft het orkest gedurende zijn 134-jarig bestaan een nauwe band gehad met vrijwel alle grote dirigenten en solisten, maar bovendien heeft het New York Philharmonic het tot zijn taak gerekend een groot aantal wereldpremières te brengen en premières voor de Verenigde Staten.

In de eerste categorie vinden wij werken als Dvorák's 5de symfonie, Rachmáinow's 3de pianoconcert, Ives Symfonie Nr. 2, Gershwin's pianoconcert in F., Strawinsky's Symfonie in drie delen.

In de tweede categorie vinden wij Beethoven's Symfonieën, Berlioz's Symfonie Fantastique, Tsjaikowsky, Brahms en vooral Mahler.

Het eerste bezoek van het orkest aan Europa vond plaats in 1909, onder leiding van Gustav Mahler.

De reis, die hen op dit moment door Europa voert en waarvan u vanavond het eerste concert meemaakt, is ter ere van het 200-jarig bestaan van Amerika.

Leonard Bernstein

Leonard Bernstein, op 25 augustus 1918 in Lawrence, Massachusetts geboren, woonde tijdens zijn jeugd in Boston, waar hij met pianolessen begon.

Als student aan de Harvard universiteit bij A. Tillman Merritt, Walter Piston en E. Burlinghame Hill promoveerde hij in 1939, waarna hij twee jaar het Curtis Instituut bezocht, waar hij directielessen volgde onder Fritz Reiner en harmonie en orkestratie bij Randall Thompson. Zijn pianostudie vervolgde hij bij Isabella Vengerova.

In Tanglewood bekwaamde hij zich verder als dirigent bij Serge Koussevitzky, die hem gaarne als leerling accepteerde. Daar ontmoette hij tevens de muzikale directeur van het New York Philharmonisch Orkest, die hem als assistent-dirigent voor het seizoen 1943–1944 engageerde.

Zijn eerste grote kans kreeg Leonard Bernstein bij dit orkest in november 1943, toen hij op 25-jarige leeftijd de plotseling ziek geworden Bruno Walter moest vervangen. Dit inmiddels historisch geworden, sensationele debuut ontlokte aan de critici fantastische recensies en zijn faam verspreidde zich vanaf dat moment over de gehele wereld.

In 1945 aanvaardde hij een 3 jaar durende post als leider van het New York Symfonie Orkest, terwijl hij daarnaast vele malen als gastdirigent bij het New York Philharmonisch Orkest optrad.

In 1958 volgde zijn 3-jarige benoeming tot artistiek directeur/ dirigent van het New York Philharmonisch Orkest. Deze benoeming werd in 1961 met 7 jaar verlengd.

Talrijk zijn de optredens van het orkest plus dirigent in die periode tijdens toernees over de gehele wereld.

In 1969 nam Leonard Bernstein ontslag als directeur/dirigent, maar hij onderhoudt sinds die tijd hechte banden met het orkest als gastdirigent tijdens elk concertseizoen en bij de vele grammofoonplaatopnamen.

Door de jaren heen is Leonard Bernstein als dirigent opgetreden met vrijwel elk belangrijk orkest ter wereld, waarbij hij niet zelden ook als pianosolist schitterde. In 1953 beweest hij zijn veelzijdigheid bij zijn debuut als eerste origineel-Amerikaanse dirigent bij de Scala te Milaan in Cherubini's 'Medea' met Maria Callas, gevolgd door 'La Somnambula' en 'La Bohème'. Zijn opnamen van Verdi's 'Falstaff' met de Metropolitan Opera en 'Der Rosenkavalier' met de Weense Staatsopera vormen ongeëvenaarde hoogtepunten in het platenrepertoire.

Leonard Bernstein maakte ook grote naam als komponist in de meest uiteenlopende muziekvormen. Naast drie symfonieën schreef hij een Serenade voor soloviool, strijkers en slagwerk; Chichester Psalms voor koor en orkest; Prelude, Fuga en Riffs; de opera 'Trouble in Tahiti'; de balletten 'Fancy Free' en 'Facsimile' en 'Dybbuk'; de beroemde 'Mis', een theaterstuk voor zangers, musici en dansers; en de musicals 'On The Town', 'Wonderful Town', 'Candide' en natuurlijk 'West Side Story'.

Met veel enthousiasme en inzet wijdt Leonard Bernstein een groot gedeelte van zijn tijd aan de zichzelf opgelegde belangrijke taak, het grote publiek bekend te maken met de muziek en deze toegankelijker te maken. Hij is leraar te Brandeis, het 'Berkshire Music Center' en aan de Harvard universiteit. Zijn boeken 'The Joy of Music', 'Young People's Concerts' en 'The Infinite Variety of Music' brachten het alle drie tot bestseller-oplagen.

Grote bekendheid bij zeer brede lagen van de wereldbevolking verwierf Leonard Bernstein met zijn voor de verbreiding van de muziekkultuur onvoorstelbaar veelbetekenende TV-serie 'Young People's Concerts'.

Over het programma

In de nu tweehonderd jaar van hun bestaan hebben de Verenigde Staten van Amerika zich in de 'oude wereld' Europa behalve een politiek, economisch en militair overwicht ook een belangrijke plaats in het kulturele leven weten te verwerven. Het 'marktaandeel' van Amerika op gebieden als popmuziek, jazz, literatuur en film is met name in de twintigste eeuw zeer aanzienlijk gegroeid. Het terrein van de klassieke muziek is daarbij een beetje 'buiten schot' gebleven, men zou daar zelfs eerder kunnen spreken van een beïnvloeding in de omgekeerde richting. Komponisten als Arnold Schönberg, Igor Strawinsky en Paul Hindemith brachten een aanzienlijk deel van hun leven in Noord-Amerika door, en met name van de twee eerstgenoemde is de invloed op de jongere Amerikaanse komponistengeneratie zeer belangrijk geweest.

Wat ook de oorzaak mag zijn, het feit doet zich voor dat van de omvangrijke rij Amerikaanse komponisten er slechts een handvol – en dan nog in beperkte mate – in Europa bekend is. Gershwin was altijd niet meer dan de komponist van populaire 'nummers' als 'Porgy and Bess' en de 'Rhapsody in Blue', en figuren als Charles Ives en John Cage beginnen nu pas eigenlijk op grotere schaal bekendheid te krijgen.

Genoeg reden dus om te veronderstellen dat het vanavond uit te voeren 'all-American program' voor veel toehoorders veel onbekende klanken zal bevatten. Dat zal zeker gelden voor de '*American Festival Overture*' van de in 1910 geboren *William Schuman*. Hij kreeg kans de aandacht op zich te vestigen toen de beroemde dirigent van het Boston Symphony Orchestra, Serge Koussewitzky in oktober 1939 een tweedaags festival van Amerikaanse muziek organiseerde en Schuman vroeg om een openingswerk. De komponist greep deze gelegenheid aan om een gedeeltelijke muzikale schildering te geven van zijn woonplaats New York. Aan het begin van de ouverture hoort u een eenvoudig thema'tje bestaande uit een dalende en vervolgens weer stijgende kleine terts; het is een muzikale weergave van de 'roep' die sommige jongeren gebruikten om elkaar voor een of andere aktie te verzamelen. Op dit drietonige motief baseerde Schuman zijn ouverture waarin behalve beelden uit het New York van de komponist ook associaties met het Leipzig van Bach worden opgeroepen, met behulp van de fugatische schrijfwijze.

Charles Ives (1874–1954) is een van de markantste figuren in de muziekgeschiedenis van de twintigste eeuw. Niet alleen was hij een van de weinige komponisten die het schrijven van muziek combineerden met een succesvolle zakelijke carrière (Ives was een van de twee firmanten van een belangrijke verzekeringsmaatschappij). Hij besloot al vroeg in zijn leven dat hij nooit uit economische motieven gedwongen zou worden het grote conservatieve publiek 'naar de oren te schrijven', en dankzij zijn economische onafhankelijkheid kon hij zich ook in zijn muziek geheel los van wie dan ook opstellen. De gevolgen daarvan waren niet gering; zijn experimenten waren zo totaal nieuw en radikaal, dat het meer dan een halve eeuw geduurd heeft voordat zijn muziek op beperkte schaal ingang vond. Ives schreef het belangrijkste en meest omvattende deel van zijn werk in de eerste vijftien jaar van de twintigste eeuw, een periode waarin de belangrijke vernieuwingen in de Europese muziek nog lang niet aan de orde waren. Ives' 'specialiteit' was het combineren van muzikale elementen die in de Europese muziek van die tijd nog als vrijwel niet te combineren golden. Verschillende toonaarden tegelijk, verschillende maatsoorten, ja zelfs de combinatie van twee orkesten (elk in hun eigen tempo, toonaard en maatsoort) is bij Ives geen uitzondering. Ook in '*The unanswered question*', geschreven in 1908, spelen toevalselementen een rol. Ives verdeelde het orkest in twee groepen: de strijkers die van begin tot eind kon sordino en zeer langzaam spelen, en de trompet met de houtblazers. Ritmische coördinatie tussen de twee groepen is niet voorgeschreven, en daarmee liep Ives in 1908 vooruit op een ontwikkeling die in Europa pas een kleine vijftig jaar later op grote schaal in de belangstelling zou komen te staan. De filosofische inhoud van '*The unanswered question*' is de eeuwige vraag naar de zin van het bestaan. De strijkers vertegenwoordigen in Ives' eigen beschrijving 'de Druïden, die niets weten, zien en horen'. De trompet stelt de steeds terugkerende vraag naar de zin van het leven, en de fluiten gaan op zoek naar het 'onzichtbare antwoord'.

Geen enkele filosofie ligt ten grondslag aan de *'Rhapsodie in Blue'* voor piano en orkest, in het begin van 1924 geschreven door *George Gershwin* (1898–1937). Al is Gershwin altijd veel bekender geweest door zijn talloze 'songs' voor musicals of andere shows dan door zijn 'klassieke' activiteit, toch nam hij die laatste categorie serieus. Hij studeerde bij de belangrijke kompositieleraar Ruben Goldmark, en probeerde in Europa les te krijgen van grootheden als Igor Strawinsky en Maurice Ravel. (Het kommentaar van de laatste was 'Waarom wilt u een tweede-rangs Ravel worden als u al een eerste-rangs Gershwin bent?'). In de twintiger jaren was de tijd rijp voor een assimilatie van toenmalige jazzmuziek met elementen uit de klassieke sektor, en Gershwin zou daarvan dankbaar gebruik maken. De beroemde bandleider Paul Whiteman vroeg hem om een 'jazz concert' voor een avond die nauwelijks een maand later zou plaats vinden (februari 1924). Gershwin aarzelde en wierp tegen dat hij nog lang niet genoeg ervaring in het schrijven voor groot orkest had, maar Whiteman wist daarvoor een oplossing: Gershwin hoefde alleen de schetsen te komponeren, en de geroutineerde Ferde Grofé zou voor de instrumentatie zorg dragen. Al snel begonnen er allerlei thema's in Gershwin's hoofd op te duiken en tijdens een treinreis naar Boston – waar een musical van hem in première zou gaan – zag en hoorde hij de structuur van wat de *'Rhapsody in Blue'* zou worden vóór zich. Een week na terugkeer uit Boston voltooide Gershwin het stuk, afgezien van een paar solopassages voor de piano die hij tijdens het concert als solist nog wel kon improviseren. . . . Op 4 februari 1924 beëindigde Grofé de orkestratie, en een week later woonde een stampvolle zaal (waarin grootheden als Sergei Rachmaninof en Jascha Heifetz) de geboorte bij van een werk dat sindsdien als prototype heeft gegolden van de Amerikaanse versmelting van lichte muziek en het klassieke symfonie-orkest.

Nauwelijks een jaar na die eerste uitvoering van Gershwin's suksesnummer beleefde New York de première van een belangrijk werk van een andere jonge Amerikaanse komponist. Het was het orgelconcert van *Aaron Copland* (geboren in 1900), die evenals Gershwin een leerling van Goldmark was geweest, maar naar Frankrijk was gegaan om les te nemen bij Nadia Boulanger. Al snel ontwikkelde hij een persoonlijke, niet moeilijk toegankbare stijl, en in veel genres zou hij een belangrijke rol gaan spelen. In zijn oeuvre vindt men werken voor het theater, voor de film, balletten, en veel symfonische muziek. De *Derde Symfonie*, een opdracht van de Koussevitzky Foundation, werd door Copland begonnen in een klein Mexicaans dorpje in augustus 1944.

Tegen de tijd dat het laatste deel voltooid werd (29 september 1946) stond de eerste uitvoering ook al voor de deur. In tegenstelling tot ander werk van Copland bevat deze Derde symfonie geen jazz- of folkloristisch materiaal. Het is een echte symfonie, zonder invloeden van buiten de 'klassieke' muziek.

B.H.-N.

The Philharmonic- Symphony Society of New York, Inc

Officers and Directors

Chairman

Amyas Ames

Honorary Vice Chairman

Mrs. Lytle Hull

President

Carlos Mosely

Vice Chairmen

Mrs. Robert L. Hoguet

Sampson R. Field

Peter Heller

J. Buckhout Johnston

Treasurer

Anthony P. Terracciano

Financial Vice President

Maynard E. Steiner

Secretary

John D. Macomber

Executive Secretary

William L. Weissel

Thomas D. Barrow

Mrs. William Beinecke

Lee H. Bristol, Jr.

Mrs. C. Sterling Bunnell

Mrs. George A. Carden

Mrs. Charles Dana

Avery Fisher

Gianluigi Gabetti

Francis Goelet

Gurnee F. Hart

Philip R. Kiendl

H. Frederick Krimendahl II

Mrs. Hamp S. Lynch

Jacquelyn Anerson Mattfeld

Mrs. Flagler Matthews

Mrs. A. Slade Mills, Jr.

Harvey Picker

Francis T. P. Plimpton

Mrs. Robert H. Preiskel

Luis Quero-Chiesa

Richard Rodgers

Axel G. Rosin

Carlton Sprague Smith

Albert C. Stewart

Mrs. John W. Straus

Miss Alice Tully

Robert A. Uihlein Jr.

Mrs. Sophie Untermeyer

Trustees

Amyas Ames, *Chairman*

Sampson R. Field

Anthony P. Terracciano

Harvey Picker

Administration

Albert K. Webster, *Managing Director*

William L. Weissel, *Asst. Manager*

Herbert Weissenstein, *Asst. Manager and*

Tour Manager

Frank Milburn, *Music Administrator*

Charles Croce, *Director of Public Relations*

and Promotion